

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206>

3. Trends and developments in artificial intelligence. Challenges to the intellectual property rights framework : final report. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/394345a1-2ecf-11eb-b27b-01aa75ed71a1/language-en>
4. Про авторське право і суміжні права Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

Парахотін Валерій Олександрович
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ БАЗИ ЩОДО РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖЕРТВ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ 1953-1956 РОКІВ

У Радянському Союзі деклароване в документах право на життя, свободу і особисту недоторканість у період існування сталінської тоталітарної системи не забезпечувалося. Лише після смерті Й. В. Сталіна ці права поступово почали відновлюватися. Першим кроком у цьому напрямі стала амністія за Указом від 27 березня 1953 р. та працевлаштування достроково звільнених. Амністії застосовувалась до усіх, засуджених до 5 років позбавлення волі за усі контрреволюційні злочини, а також до неповнолітніх, жінок, що мали дітей у віці до 10 років, до усіх засуджених чоловіків у віці старше 55 років та жінок старше 50 років. Законодавчим актом про амністію передбачались і деякі заходи реабілітаційного характеру: повернення виборчих прав і зняття судимості. На думку деяких дослідників амністія березня 1953 р. стала початковим етапом реабілітації.

Протягом 1953-1956 років було прийнято цілий ряд важливих нормативно-правових документів, які регламентували проведення реабілітації та відновлення прав безпідставно репресованих громадян. Серед започаткованих реабілітаційних заходів слід виокремити заборону на застосування до заарештованих будь-яких засобів примусу та фізичного впливу, скасування Указу Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 р. «Про направлення особливо небезпечних державних злочинців, які відбули покарання у заслання на поселення у віддалені місцевості СРСР». Найбільш важливими серед нормативно-правових актів, що були прийняті на початковому етапі реабілітації, були Указ Президії Верховної Ради СРСР від 1 вересня 1953 року «Про ліквідацію Особливої наради при міністрі внутрішніх справ СРСР», Постанова ЦК КПРС від 4 травня 1954 року «Про перегляд кримінальних справ щодо осіб, засуджених за контрреволюційні злочини, які утримуються в таборах, колоніях і тюрмах МВС СРСР чи які знаходяться в висилці на поселеннях», та однойменний наказ Генерального Прокурора СРСР, міністра юстиції СРСР, міністра внутрішніх справ СРСР та голови КДБ при

Раді Міністрів СРСР виданий 19 травня 1954 року.

Проведення реабілітаційних заходів вимагало створення спеціальних органів. Так створюється Центральна і 26 місцевих комісій з перегляду справ позбавлених волі за «контрреволюційні злочини». Створення спеціальних органів сприяло активізації процесу реабілітації. Однак в роботі цих комісій відразу ж визначилися типові недоліки: їх інертність у виправленні помилок судової практики. Основна причина прорахунків – залучення до реабілітації правників, які в недалекому минулому активно вишукували «ворогів народу», застосовуючи недозволені методи ведення слідства, ігноруючи права засуджених. Обласні комісії глибоко не вникали в матеріали кримінальних справ засуджених. У роботі домінував фактор вини.

Звільнення з ув'язнення було досить обмежене. Із засуджених українців за контрреволюційні злочини, що перебували у таборах, колоніях, в'язницях і висланні на поселення – 39,4 % був зменшений строк покарання, 5 % репресованих звільнені на підставі Указу «Про амністію», а 2 % вийшли на волю в результаті перекваліфікації складу злочину, прийняття рішень про припинення справ та при скасуванні рішення про вислання на поселення. Майже 53 % репресованих було відмовлено в перегляді їхніх кримінальних справ. Із 93 тисяч лише до 848 осіб були прийняті рішення про скасування обвинувачень і припинення кримінальних справ. Звільнення від ув'язнення на підставі перегляду кримінальних справ і встановлення нових строків ув'язнення за реально відбутими строками, як і звільнення з урахуванням злочинних дій за новими політичними обставинами в країні без зняття судимості не дає підстави оцінювати ці дії як реабілітацію.

Реабілітаційні справи, розглянуті президією ЦК у 1953-1955 рр., свідчили, що політичні репресії проти партійно-радянських керівників другої половини 1930-х років були на совісті сталінського режиму. Ці обставини вимагали від президії ЦК КПРС оцінок суспільно-політичних процесів і участі в них вищого політичного керівництва. Тож, Президія ЦК КПРС 31 грудня 1955 р. для вивчення обставин репресій членів і кандидатів у члени ЦК ВКП(б) утворила комісію під керівництвом секретаря ЦК П. М. Поспелова, за участю секретаря ЦК А. Б. Аристова, голови ВЦРПС М. М. ШВЕРНИКА та заступника голови Комітету партійного контролю при ЦК КПРС П. Т. Комарова. Нею було встановлено, що в період з 1921 р. за так звані «контрреволюційні злочини» було засуджено 3 777 380 осіб (624 980 з них до вищої міри покарання). За оцінкою комісії при розгляді кримінально-слідчих справ П. Постишева, Р. Ейхе, Я. Рудзутака, В. Чубаря, Ю. Євдокимова, І. Уншліхта, І. Носова, К. Баумана, М. Комарова та інших виявлені кричущі порушення законності, проведення масових репресій ні в чому не винних людей, жорстокі побиття, катування, тортури заарештованих, які відбувалися при прямому потуранні Прокуратури СРСР. За підсумками роботи комісії президія ЦК КПРС прийняла *п*останову, в якій зазначалося: «... вважати за необхідне на закритому засіданні з'їзду зробити доповідь про культ особи. Доповідачем затвердити т. Хрущова М. С.». 13 лютого 1956 р. це рішення затвердив пленум ЦК КПРС. Така позиція вищого

партійного керівництва продовжувала КУРС на реабілітацію жертв політичних репресій, засуджувала сталінізм і водночас знімала їхню особисту відповідальність за співучасть у репресивних процесах. У цьому аспекті була підготовлена доповідь «Про культ особи і його наслідки», з якою 25 лютого 1956 р. на закритому засіданні XX з'їзду партії виступив М. С. Хрущов. Розставлені в ній акценти перекладали всю вину за проведення репресій з УСІХ членів Політбюро на одного Сталіна. Позитивним її наслідком стала активізація реабілітаційної роботи щодо жертв сталінізму.

Пилипенко Діана Олексіївна
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.
Державний біотехнологічний університет

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ

Система соціальних виплат є важливим аспектом сучасного суспільства. Вона має на меті забезпечити підтримку та захист громадян у складних життєвих обставинах, забезпечуючи доступ до основних життєвих потреб та соціальної підтримки.

Законодавство в кожній країні містить норми, які регулюють соціальні виплати. Ці норми визначають, хто має право на соціальні виплати, умови їх отримання, розмір та періодичність виплат. Соціальні виплати можуть бути призначені для безробітних осіб, інвалідів, людей похилого віку тощо.

Реалізація права на соціальні виплати передбачає створення відповідних механізмів та інфраструктури для їх надання. Це включає в себе систему подання заявок, перевірку правомірності отримання виплат, встановлення механізмів контролю за цим процесом та розрахунків.

Оцінка ефективності системи соціальних виплат є ключовою для забезпечення справедливості та розуміння її впливу на суспільство. Аналіз рівня покриття населення соціальними виплатами, достатності виплат для забезпечення мінімального рівня життя, а також виявлення та усунення можливих проблем у системі надання соціальних виплат є важливими кроками у її вдосконаленні.

Система соціальних виплат є ключовим інструментом державного соціального захисту, спрямованим на забезпечення підтримки та допомоги різним категоріям населення у складних життєвих обставинах. Вона включає різноманітні види виплат, кожен з яких має свою конкретну мету та спрямований на різні соціальні потреби.

1. Пенсії: Пенсійна система включає в себе пенсії для осіб похилого віку, інвалідів, ветеранів та інших категорій громадян. Їх мета - забезпечити дохід особам, які втратили здатність до праці або досягли певного віку.

2. Допомога по безробіттю: Це вид соціальної підтримки, надана особам, які втратили роботу через обставини, не залежні від них.